

سازه‌های تعیین کننده جذب گردشگران در مناطق روستایی از دیدگاه جامعه میزبان روستای اسفیدان، شهرستان بجنورد

پوریا عطائی^۱، نسیم ایزدی^{۲*} و احمد یعقوبی فرانی^۳

تاریخ دریافت: ۳۱ خرداد ۹۴ تاریخ پذیرش: ۲ آذر ۹۴

چکیده

گردشگری روستایی را می‌توان کلیه فعالیت‌های تفریحی و گردشگری در مناطق روستایی که بر پایه کشاورزی، دامداری، ماهیگیری، هنرها و صنایع دستی، آداب و رسوم محلی و غیره انجام می‌گیرد، نامید. هدف اصلی این پژوهش بررسی تعیین کننده‌های جذب گردشگران در مناطق روستایی از دیدگاه اهالی روستای اسفیدان بوده است. جمعیت این مطالعه، خانوارهای ساکن در روستای اسفیدان بوده است (۵۴۴ خانوار). حجم نمونه با استفاده از جدول کرجسی و مورگان برابر ۲۲۶ سرپرست خانوار تعیین گردید که این تعداد نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده مورد مطالعه قرار گرفتند ابزار مورد استفاده برای جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه بود که روایی صوری آن بوسیله پانلی از متخصصان تأیید و برای بررسی پایایی آن نیز پیش‌آزمونی بر روی ۳۰ نفر از اعضای جامعه اجرا شد و آلفای کرونباخ آن ۰/۷۹ به دست آمد. نتایج نشان داد که سازه‌های تعیین کننده جذب گردشگران در چهار عامل زیرساختی، زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی جای گرفتند.

واژه‌های کلیدی: تفرجگاه، توسعه روستایی، روستای اسفیدان، گردشگری روستایی.

۱- دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس
۲- دانشجوی دکتری ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا همدان
۳- استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا همدان
* نویسنده مسئول: (izadi.nasim@yahoo.com)

مقدمه

دستیابی به توسعه روستایی و بهبود کیفیت زندگی روستاییان از اهداف بسیار مهمی است که همواره ذهن متخصصان و دولت‌مردان را به خود مشغول کرده است. اما، افزایش مهاجرت‌های روستایی به شهرها، فقر روستاییان، نا امنی غذایی و بسیاری عوامل دیگر نشان‌دهنده این موضوع است که راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی آنچنان موفقیت‌آمیز نبوده‌است. با این وجود، یکی از راهبردهایی که می‌تواند جوامع روستایی را در دستیابی به توسعه کمک کند، گردشگری روستایی است. امروزه نرخ پایین بهره‌وری تولیدات کشاورزی، نرخ بالای بیکاری، گسترش فناوری‌های سرمایه‌بر و مهاجرت به کلان‌شهرها از جمله عواملی است که مناطق روستایی با آن دست و پنجه نرم می‌کنند. از آنجا که رشد اقتصادی گردشگری بالاست (موسوی، ۱۳۸۳) می‌توان با ورود این صنعت در مناطق روستایی بسیاری از مشکلات مطرح شده را حل نمود. اما، قبل از ورود این صنعت به مناطق روستایی، می‌بایست پتانسیل‌یابی مناسبی از مناطق مستعد روستایی صورت گیرد و زیرساخت‌های لازم فراهم گردد. برای پتانسیل‌یابی نیز باید عوامل جذب‌کننده گردشگران در مناطق روستایی را شناسایی نمود تا از این طریق به تقویت نقاط قوت و کاهش نقاط ضعف این عوامل پرداخته شود. در نتیجه هدف از انجام این تحقیق بررسی سازه‌های تعیین‌کننده جاذبه‌های گردشگری در مناطق روستایی از دیدگاه روستاییان بوده است.

گردشگری و فعالیت‌های وابسته به آن امروزه بزرگ‌ترین بخش صنعت و صادرات جهانی را شامل می‌شود. در دهه‌های آخر قرن بیستم بسیاری از برنامه‌ریزان اجتماعی و اقتصادی در کشورهای اروپایی، به ارزیابی گردشگری روستایی پرداخته‌اند و نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که گردشگری می‌تواند به سرعت در اقتصاد روستاییان ابعاد که کشاورزی دارد، را پیدا کند. گردشگری روستایی نه تنها تهدیدکننده معیشت کشاورزی نبوده بلکه ترویج آن می‌تواند حافظ محیط روستا باشد، جایی که مملو از سادگی است با حیوانات، گیاهان، باغات، کپر‌ها، لنج‌ها، مهمان‌نوازی‌ها، همدلی‌ها، بی‌ریایی‌ها، صمیمیت‌ها و همه خوبی‌ها و زیبایی‌های نگفته و از یاد رفته‌اش که میراثی عظیم از تمدنی تاریخی و فرهنگی است و شایسته حفظ و مراقبت می‌باشد و می‌توان آن‌ها را عاملی مهم در جذب گردشگران روستایی دانست (اردستانی، ۱۳۸۷).

اما در یک تعریف کلی، گردشگری روستایی عبارت است از فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های مختلف روستایی و پیرامون آن‌ها که دربردارنده ارزش‌ها و آثار متفاوتی برای محیط زیست طبیعی و انسانی روستا می‌باشد. بر این اساس می‌توان گردشگری روستایی را در برگیرنده زمینه‌های مختلف فعالیت‌های گردشگری چون سکونتگاه‌ها، رویدادها، جشنواره‌ها، ورزش‌ها و تفریحات گوناگون دانست که در محیط روستا شکل می‌گیرند (سوتریادز، ۲۰۱۲). در عرصه توسعه روستایی، گردشگری روستایی یکی از مفاهیم و اشکال توسعه است که در آن از منابعی که در مناطق روستایی وجود دارد، استفاده می‌شود. این منابع می‌تواند شامل آثار تاریخی و مذهبی، جاذبه‌های طبیعی، شیوه زندگی، مزارع کشاورزی و غیره باشد. در گردشگری روستایی با افزایش سطح بهره‌وری در مناطق روستایی، ایجاد اشتغال، حفظ فرهنگ بومی و جلب مشارکت مردم محلی، منافع بسیاری نصیب روستاییان می‌شود.

به بیان دیگر، سیاست‌های گردشگری روستایی اثرات مثبتی بر درآمد غیرکشاورزی روستاییان دارد (ونگ و لی، ۲۰۱۵).

مباحث گردشگری روستایی، از دهه‌های ۱۹۵۰ میلادی به بعد گسترش یافت و در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی، بیشتر در زمینه‌های اقتصاد گردشگری روستایی برای کشاورزان و جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت (قادری، ۱۳۸۲). در دهه ۱۹۷۰ بحث گردشگری روستایی به‌طور جدی در مناطق روستایی آلپ شکل گرفت. این نوع گردشگری شباهت زیادی به اکوتوریسم دارد؛ با این تفاوت که در یک محیط روستایی انجام می‌پذیرد و اهداف آن وسیع‌تر است. برای اولین بار در منطقه کوه‌های آلپ (فرانسه، آلمان و ایتالیا) به دنبال هجوم روزافزون گردشگرانی که به این مناطق آمدند و فشار بسیاری را برای توسعه محیط‌های روستایی وارد نمودند، گردشگری روستایی به عنوان یک گزینه برای توسعه مطرح شد که اهداف آن حل مشکل مهاجرت جوانان و عدم توسعه اقتصادی، به‌خصوص تخریب منابع طبیعی و میراث فرهنگی آن نواحی بود (برامول و لین^۲، ۲۰۰۲). مرور ادبیات برنامه‌ریزی گردشگری نشان می‌دهد که تاکنون، چهار رویکرد عمده در مورد برنامه‌ریزی بخش گردشگری وجود داشته‌است. نخست، دیدگاه رشدگرا که گردشگری را ابزاری برای بهبود شاخص‌های اقتصادی می‌داند. دوم، رویکرد فیزیکی - فضایی که گردشگری را یک پدیده فضایی و منبع مورد استفاده در ساماندهی فضاها دانسته و مورد مطالعه قرار می‌دهد. سوم، دیدگاه اجتماعی که گردشگری را برای شکوفایی بهبود شرایط زیستی جوامع مفید می‌داند و چهارم، رویکرد توسعه پایدار که گردشگری را مانند ابزاری توانمند در راستای اجرای سیاست‌های توسعه پایدار مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهد (تولایی و همکاران، ۱۳۹۲).

در بررسی نتایج تحقیقات مختلف می‌توان به موارد بسیار زیادی از عناصر جذب کننده گردشگر به مناطق روستایی اشاره کرد که در ادامه به آن‌ها پرداخته می‌شود. اماکن تاریخی و طبیعی یکی از عواملی است که باعث جذب گردشگران روستایی می‌شود (مطیعی لنگرودی و نصرتی قلعه‌بین، ۱۳۹۲؛ سقایی و علیزاده، ۱۳۹۳؛ رد و همکاران^۳، ۲۰۱۴). آندرسون و همکاران^۴ (۲۰۱۵) بیان داشتند که محیط زیست طبیعی پیرامون نقش مهمی را در جذب گردشگران به نواحی روستایی بازی می‌کند؛ ولی عدم مشارکت دادن روستاییان در تصمیم‌گیری‌های مربوط به گردشگری مانع توسعه گردشگری روستایی می‌شود. نادری مهدیی و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیق خود عواملی از قبیل معماری و بافت منطقه، وجود امکانات رفاهی مناسب نظیر هتل، اماکن تاریخی، باستانی و مذهبی و وجود بازار صنایع دستی و محلی را از عوامل مهم جذب گردشگر روستایی دانسته‌اند. نتایج پژوهش یعقوبی (۱۳۹۲) نشان می‌دهد که ابعاد تاریخی، طبیعی و فرهنگی روستاها زمینه‌ساز توسعه گردشگری روستایی می‌باشد و عواملی نظیر ضعف مدیریت و برنامه‌ریزی، کمبود تسهیلات رفاهی و بهداشتی مانع جذب گردشگران به روستاها می‌شود. همچنین، تولایی و همکاران (۱۳۹۲) کمبود زیرساخت‌های لازم از جمله مکان‌های اقامتی، پذیرایی، رفاهی و ضعف مدیریتی را از موانع

1- Hwang and Lee

2- Bramwell and Lane

3- Rid et al

4- Anderson et al

توسعه گردشگری دانسته‌اند. همچنین، درویشی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق خود فرصت‌هایی از قبیل راه‌های دسترسی، برخورداری از قدمت و سابقه تاریخی، وجود چشم‌اندازهای زیست‌محیطی و بهره‌مندی از خدمات بهداشتی را باعث جذب گردشگران بیش‌تر به مناطق روستایی عنوان کرده‌اند.

چهار شاخص اقتصادی، طبیعی، اجتماعی- فرهنگی و مدیریتی از شاخص‌های مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری روستایی به حساب می‌آیند (بورقانی فراهانی و همکاران، ۱۳۹۲). یافته‌های پژوهش عبدالله‌زاده و خواجه شاهکوهی (۱۳۹۲) نشان داده است که پنج عامل امکانات و منابع، زیرساخت‌ها و خدمات، یادگیری و حرفه‌آموزی، ارتباطات و پیوندها و مدیریت کسب و کار از عوامل مؤثر بر موفقیت کسب و کارهای گردشگری در نواحی روستایی هستند. عوامل دیگری نیز می‌توانند زمینه‌ساز جذب گردشگران در نواحی روستایی باشند که می‌توان به مواردی از قبیل: معرفی جاذبه‌های طبیعی روستاها، خدمات رفاهی، اقامتی، معرفی آداب و سنن محلی و تضمین امنیت اشاره نمود (منافیان و دانشور عامری، ۱۳۹۳).

در تحقیق دیگر (کیو^۱، ۲۰۱۲) وجود خدمات و امکانات بهداشتی- درمانی، وجود فضاهای مناسب و امن برای پارکینگ، سیستم‌های جمع‌آوری زباله و پاکیزگی و بهداشت محیط روستایی را از عوامل مهم توسعه گردشگری روستایی قلمداد کرده‌اند. نتایج سایر تحقیقات (یانگ^۲، ۲۰۱۲؛ بوتنارو^۳، ۲۰۱۱ و بشر و پاد^۴، ۲۰۱۰) نیز نشان داده است که وجود تسهیلات تفریحی متنوع، امکان بازدیدهای فرهنگی موجود در روستاها و ارائه خدمات اقامتی و پذیرایی از جمله عوامل جذب گردشگران به مناطق روستایی می‌باشد. برگزاری انواع جشنواره‌های روستایی، برگزاری فستیوال‌های فرهنگی، معرفی غذاها و سوغات‌های محلی و امکان شرکت گردشگران در فعالیت‌های کشاورزی وابسته به زراعت، باغداری، دامداری یا ماهیگیری موجود در روستاها از سایر عواملی هستند که باعث جذب گردشگران و توسعه گردشگری روستایی می‌شود (کراستیوا^۵، ۲۰۱۱).

یافته‌های پژوهش خانی و همکاران (۱۳۹۳) گویای این مطلب است که عواملی نظیر امکانات ارتباطی و سهولت دسترسی، تسهیلات زیربنایی، خدماتی و تفریحی و تبلیغات و اطلاع‌رسانی مطلوب در توسعه و شکوفایی پتانسیل‌های گردشگری تأثیرگذارند. کرمی و شریفی (۱۳۹۲) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که جاذبه‌های طبیعی از مهم‌ترین نقاط قوت و عدم وجود امکانات اقامتی، رفاهی، بهداشتی و ورزشی در مناطق روستایی از مهم‌ترین نقاط ضعف جاذبه‌های گردشگری روستایی به حساب می‌آید.

با توجه به مرور پیشینه تحقیق می‌توان نتیجه گرفت که عوامل بسیار زیادی در جذب گردشگران به مناطق روستایی وجود دارد. ولی در یک قالب کلی می‌توان این عوامل را در ابعاد تاریخی، فرهنگی، طبیعی (محیط زیستی) و زیرساختی دسته‌بندی نمود. البته باید این نکته را مدنظر داشت که هر کدام از این ابعاد در هر منطقه می‌تواند برتری و

1- Cave
2- Yong
3- Butnaru
4- Bashar and Puad
5- Krasteva

قدرت جذب‌کنندگی بیش‌تر و در مناطق دیگر قدرت کم‌تری داشته باشد.

مواد و روش‌ها

در اجرای این پژوهش از روش پیمایش استفاده شده است. جامعه مورد بررسی در این پیمایش، سرپرستان خانوارهای ساکن در روستای اسفیدان بوده است (۵۴۴ خانوار). روش نمونه‌گیری در این تحقیق، نمونه‌گیری تصادفی ساده بود. برای تعیین حجم نمونه تحقیق از جدول کرجسی و مورگان^۱ (۱۹۷۰) استفاده شد. با توجه به این جدول و جامعه آماری، حجم نمونه ۲۲۶ سرپرست خانوار برآورد گردید. برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه استفاده شد. گویه‌های پرسشنامه مورد نظر از دو بخش تشکیل شده بود که شامل: ویژگی‌های فردی پاسخگویان و سازه‌های جذب‌کننده گردشگران در مناطق روستایی بود. برای سنجش سازه‌های جذب گردشگر، از طیف لیکرت پنج ۵ سطحی (خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵) استفاده شد. روایی صوری ابزار تحقیق توسط پانلی از متخصصان مورد تأیید قرار گرفت. برای تأیید پایایی پرسشنامه یک پیش‌آزمونی بر روی ۳۰ نفر از اعضای جامعه اجرا شد و آلفای کرونباخ آن ۰/۷۹ به‌دست آمد پس از جمع‌آوری داده‌ها، اطلاعات به‌دست آمده از تکمیل پرسشنامه‌ها، با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۱۸ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در نهایت، برای مشخص کردن سازه‌های جذب گردشگران در مناطق روستایی از تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی استفاده گردید.

روستای اسفیدان از توابع بخش گرمخان شهرستان بجنورد، با مختصات جغرافیایی ۵۷ درجه و ۳۴ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی، در ۴۵ کیلومتری شهر بجنورد قرار دارد. این روستا از جنوب غربی به کوه آق قیه و از شمال غربی به کوه اسب و از جنوب غربی به تنگه دهبیر مزه محدود می‌شود. ارتفاع این روستای کوهستانی، از سطح دریا در حدود ۱۶۰۰ متر است و آب و هوای معتدل کوهستانی دارد. رودخانه دائمی اسفیدان نیز، در غرب آن جریان دارد. روستای اسفیدان هشت قرن قدمت دارد. از جاذبه‌های فرهنگی - تاریخی آن نیز می‌توان به مقبره شیخ محمدرضا ربانی معروف به حاج آخوند، آرامگاه امامزاده محمدبن باقر بن موسی بن جعفر و قلعه سنگی که قدمت آن به دوره صفویه و قاجاریه می‌رسد اشاره کرد. مردم روستای اسفیدان به زبان آذری سخن می‌گویند، مسلمان و پیرو مذهب شیعه جعفری هستند. درآمد اکثر مردم روستای اسفیدان از فعالیت‌های زراعی، باغداری، دامداری و صنایع دستی تأمین می‌شود. واحدهای مسکونی روستا به‌صورت پلکانی بر دامنه کوه ساخته شده و در قسمت‌هایی از دیواره کوه و سنگ‌های بزرگ آن به‌عنوان حصار واحد مسکونی استفاده شده است. چشمه آب معدنی و آبشار هنرور در فاصله سه کیلومتری روستای اسفیدان واقع شده است. غار خزانه هنرور در نزدیک چشمه هنرور، واقع شده است. ارتفاعات پیرامون روستا، با پوشش جنگل‌های تنک خزری زیبایی خاصی دارد. این ارتفاعات، محل زیست انواع جانوران و پرندگانی مانند آهو، کبک و گراز می‌باشد و از مناسب‌ترین مکان‌های کوهنوردی، سنگ‌نوردی و غارنوردی است. بازی‌ها و ورزش‌های بومی و محلی، موسیقی و غذاهای محلی نیز از سایر جاذبه‌های این روستای گردشگری است (گزارش اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان خراسان شمالی، ۱۳۹۳).

نتایج و بحث

بر اساس یافته‌های توصیفی، افراد مورد مطالعه بین دامنه سنی ۲۱ تا ۵۹ سال قرار داشتند که میانگین سنی آنها ۴۲/۵۸ سال بود. میانگین تعداد سال‌های تحصیلی پاسخگویان برابر با ۱۲/۴۰ سال بوده است. شغل اصلی اکثریت پاسخگویان زراعت (۴۱/۶ درصد) و سایر افراد در شغل‌هایی نظیر باغداری، دامپروری، شغل آزاد و دولتی مشغول به کار بودند.

برای اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری در مناطق روستایی از آماره ضریب تغییرات استفاده گردید. یافته‌های حاصل مشخص کرد که جاذبه‌های بهره‌گیری از مناظر طبیعی با میانگین ۴/۸۹ و ضریب تغییرات ۰/۰۶، وجود جاده دسترسی مناسب به روستا با میانگین ۴/۷۲ و ضریب تغییرات ۰/۰۹، بهره‌گیری از افراد آگاه و مطلع به عنوان راهنمای گردشگران با میانگین ۴/۴۱ و ضریب تغییرات ۰/۱۶، وجود صنایع دستی محلی با میانگین ۴/۰۶ و ضریب تغییرات ۰/۱۸ و معماری و بافت خانه‌های روستا با میانگین ۴/۳۱ و ضریب تغییرات ۰/۱۸ به ترتیب رتبه‌های اول تا پنجم را به خود اختصاص دادند. پژوهش‌های انجام یافته توسط سایر محققان نیز نظیر اندرسون و همکاران (۲۰۱۵)، درویشی و همکاران (۱۳۹۳) و کرمی و شریفی (۱۳۹۲) این موضوع را تأیید کرده‌اند.

همچنین، با توجه به میانگین رتبه‌ای و ضریب تغییرات به دست آمده متغیرهای دسترسی به امکانات اولیه مثل آب و غذای سالم با میانگین ۲/۴۸ و ضریب تغییرات ۰/۴۶، هزینه‌های پایین رفت و آمد به روستا با میانگین ۲/۵۸ و ضریب تغییرات ۰/۵۱، طرز برخورد و رفتار روستاییان با گردشگران با میانگین ۳/۲۹ و ضریب تغییرات ۰/۵۸، جمع‌آوری زباله‌ها در روستا با میانگین ۲/۲۳ و ضریب تغییرات ۰/۷۸ و هزینه‌های پایین مواد غذایی با میانگین ۲/۲۳ و ضریب تغییرات ۰/۷۸ به ترتیب پایین‌ترین رتبه‌ها را کسب کردند.

برای انجام تحلیل عاملی اکتشافی ابتدا انسجام درونی داده‌ها مورد ارزیابی قرار گرفت. در این راستا، معنی‌داری آزمون بارتلت حاکی از آن است که ماتریس همبستگی داده‌ها در سطح خطای یک درصد تفاوت معنی‌داری با صفر دارد و بر این اساس داده‌ها از حداقل همبستگی لازم جهت انجام تحلیل عاملی برخوردارند. همچنین، مقدار KMO برابر ۰/۷۵۳ محاسبه گردید که نشانگر کفایت حجم نمونه جهت انجام تحلیل عاملی می‌باشد. با توجه به ملاک کیسر^۱ چهار عامل دارای مقدار ویژه بالاتر از یک استخراج شدند که تبیین کل واریانس توسط این چهار عامل ۶۱/۲۵ درصد گردید و ۳۹/۷۵ درصد از واریانس باقی‌مانده مربوط به دیگر عامل‌هایی است که پیش‌بینی آنها در این تحقیق میسر نشده‌است.

به منظور تحقیق درباره ماهیت روابط بین متغیرها و دستیابی به تعریف عامل‌ها، فرض بر این قرار گرفت که ضرایب بالاتر از ۰/۵ در تعریف عامل‌ها سهم مهم و بامعنی دارند و بنابراین ضرایب کمتر از این مقدار به عنوان صفر (عامل تصادفی) در نظر گرفته شد. یافته‌های حاصل از چرخش عامل‌ها به روش واریماکس^۲ نشان داد که در عامل اول

1- Kaiser
2- Varimax

هفت گویه، در عامل دوم نه گویه و در عامل‌های سوم و چهارم هر یک پنج گویه جای گرفتند.

جدول ۰۱. اولویت‌بندی سازه‌های تعیین کننده جذب گردشگران

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	جاذبه‌های گردشگری
۱	۰/۰۶	۰/۳۰	۴/۸۹	بهره‌گیری از مناظر طبیعی
۲	۰/۰۹	۰/۴۵	۴/۷۲	وجود جاده دسترسی مناسب به روستا
۳	۰/۱۶	۰/۷۳	۴/۴۱	بهره‌گیری از افراد آگاه و مطلع به عنوان راهنمای گردشگران
۴	۰/۱۸	۰/۷۵	۴/۰۶	وجود صنایع دستی محلی
۵	۰/۱۸	۰/۸۰	۴/۳۱	معماری و بافت خانه‌های روستا
۶	۰/۱۹	۰/۷۸	۴/۱۳	زبان و گویش محلی
۷	۰/۲۱	۰/۸۴	۴	زیارتگاه‌ها و اماکن مذهبی
۸	۰/۲۱	۰/۹۲	۴/۲۷	وجود بازارچه‌های محلی در سطح روستا
۹	۰/۲۱	۰/۹۲	۴/۲۷	تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری
۱۰	۰/۲۱	۰/۸۸	۴/۰۶	موسیقی محلی و بومی
۱۱	۰/۲۲	۰/۹۸	۴/۴۴	غذاهای سنتی روستا
۱۲	۰/۲۳	۰/۹۰	۳/۸۹	وجود اقامتگاه‌ها جهت اسکان گردشگران
۱۳	۰/۲۳	۰/۹۹	۴/۲۷	وجود امکانات و خدمات حمل‌ونقل
۱۴	۰/۲۴	۱/۰۲	۴/۲۴	بازی‌های محلی و بومی
۱۵	۰/۲۸	۱/۰۸	۳/۷۹	نوع پوشش و لباس اهالی روستا
۱۶	۰/۳۷	۱/۶۴	۴/۳۷	فرهنگ و آداب و رسوم محلی
۱۷	۰/۳۸	۱/۴۷	۳/۸۲	وجود درمانگاه و یا مراکز بهداشت در روستا
۱۸	۰/۳۹	۱/۱۰	۲/۸۲	وجود شبکه‌های ارتباطی و مخابراتی
۱۹	۰/۳۹	۱/۱۲	۲/۸۶	نبود متکدیان و فقرا در روستا
۲۰	۰/۴۱	۱/۲۵	۳	وضعیت پاکیزگی و تمیزی روستا
۲۱	۰/۴۳	۱/۲۹	۲/۹۶	کشت محصولات زراعی و باغی مختلف
۲۲	۰/۴۶	۱/۱۵	۲/۴۸	دسترسی به امکانات اولیه مثل آب و غذای سالم
۲۳	۰/۵۱	۱/۳۲	۲/۵۸	هزینه‌های پایین رفت و آمد به روستا
۲۴	۰/۵۸	۱/۹۲	۳/۲۹	طرز برخورد و رفتار روستاییان با گردشگران
۲۵	۰/۷۸	۱/۷۵	۲/۲۳	جمع‌آوری زباله‌ها در روستا
۲۶	۰/۷۸	۱/۷۵	۲/۲۳	هزینه‌های پایین مواد غذایی

خیلی کم (۱)، کم (۲)، متوسط (۳)، زیاد (۴) و خیلی زیاد (۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

ملاحظه می‌شود که هفت گویه عامل اول از لحاظ مفهومی، همگی مربوط به مسائل زیربنایی و ساختاری مناطق گردشگری می‌شود.

جدول ۳. نتایج حاصل از چرخش عامل‌ها به روش واریمکس

نام عامل	گویه	بار عاملی
زیرساخت‌های گردشگری	وجود امکانات و خدمات حمل‌ونقل	۰/۹۰۴
	وجود اقامتگاه‌ها جهت اسکان گردشگران	۰/۸۴۳
	دسترسی به امکانات اولیه مثل آب و غذای سالم	۰/۸۳۹
	وجود جاده دسترسی مناسب به روستا	۰/۸۰۳
	بهره‌گیری از افراد آگاه و مطلع به عنوان راهنمای گردشگران	۰/۷۹۵
	وجود شبکه‌های ارتباطی و مخابراتی	۰/۶۴۶
	وجود درمانگاه و یا مراکز بهداشت در روستا	۰/۵۳۷
فرهنگی	زبان و گویش محلی	۰/۷۲۲
	معماری و بافت خانه‌های روستا	۰/۷۱۴
	طرز برخورد و رفتار روستاییان با گردشگران	۰/۶۵۸
	زیارتگاه‌ها و اماکن مذهبی	۰/۶۵۷
	نوع پوشش و لباس اهالی روستا	۰/۶۴۷
	فرهنگ و آداب و رسوم محلی	۰/۶۱۳
	غذاهای سنتی روستا	۰/۵۹۲
	بازی‌های محلی و بومی	۰/۵۲۳
	موسیقی محلی و بومی	۰/۵۰۱
	زیست‌محیطی	وضعیت پاکیزگی و تمیزی روستا
بهره‌گیری از مناظر طبیعی		۰/۷۹۷
تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری		۰/۷۹۴
کشت محصولات زراعی و باغی مختلف		۰/۷۷۱
جمع‌آوری زباله‌ها در روستا		۰/۷۶۸
اقتصادی	وجود صنایع دستی محلی	۰/۸۴۳
	نبود متکدیان و فقرا در روستا	۰/۸۳۵
	هزینه‌های پایین رفت و آمد به روستا	۰/۸۳۱
	هزینه‌های پایین مواد غذایی	۰/۷۹۵
	وجود بازارچه‌های محلی در سطح روستا	۰/۷۸۹

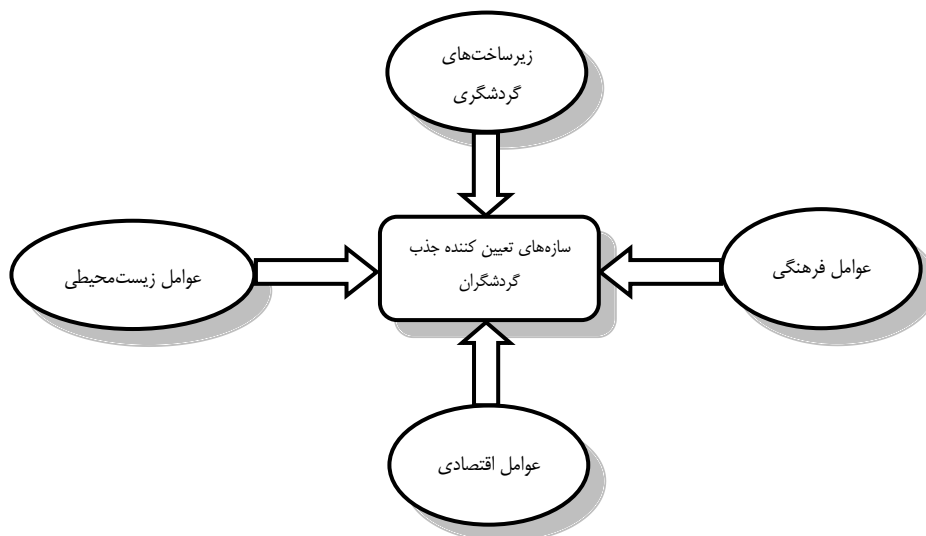
مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲. درصد واریانس و مقادیر ویژه عامل‌های مختلف

نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	مقدار ویژه	درصد واریانس	تجمعی
۱	۶/۲۳	۱۹/۰۵	۱۹/۰۵	۱۹/۰۵	۱۹/۰۵
۲	۵/۳۰	۱۵/۸۵	۳۴/۹۰	۳۴/۹۰	۳۴/۹۰
۳	۳/۸۷	۱۳/۳۵	۴۸/۲۵	۴۸/۲۵	۴۸/۲۵
۴	۳/۷۷	۱۳/۰۰	۶۱/۲۵	۶۱/۲۵	۶۱/۲۵

بنابراین، می‌توان این عامل را زیرساخت‌های گردشگری نامگذاری نمود. این عامل دربرگیرنده زیرساخت‌هایی از قبیل خدمات حمل و نقل، اقامتگاه‌ها، مراکز بهداشتی، شبکه‌های مخابراتی و غیره می‌باشد. این عامل با توجه به مقدار ویژه آن (۶/۲۳)، ۱۹/۰۵ درصد از کل واریانس گویه‌ها را تبیین می‌نماید. عامل دوم مربوط به عوامل فرهنگی است که باعث جذب گردشگران به مناطق روستایی می‌شود. لذا، این عامل را می‌توان عوامل فرهنگی نامگذاری نمود. از عوامل فرهنگی که بر جذب گردشگران اثرگذار بودند، می‌توان به مواردی از قبیل گویش و موسیقی محلی، زیارتگاه‌ها، پوشش و لباس محلی، غذاهای سنتی و غیره اشاره نمود. با توجه به مقدار ویژه این عامل (۵/۳۰)، مشخص شد که ۱۵/۸۵ درصد از کل واریانس گویه‌ها توسط عامل فرهنگی تبیین می‌شود. گویه‌های عامل سوم بیانگر ویژگی‌های محیط زیست طبیعی منطقه مورد مطالعه نظیر تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری و مناظر طبیعی است. بنابراین، عامل سوم را می‌توان عامل زیست‌محیطی نام نهاد که با مقدار ویژه ۳/۸۷، مقدار ۱۳/۳۵ درصد از واریانس کل گویه‌ها را تبیین می‌نماید. در نهایت، گویه‌های عامل چهارم از لحاظ مفهومی بیانگر ویژگی‌های اقتصادی است. در نتیجه، عامل چهارم عوامل اقتصادی نامگذاری گردید. این عامل با مقدار ویژه ۳/۷۷، ۱۳ درصد از واریانس کل گویه‌ها را تبیین می‌کند.

یافته‌های به‌دست آمده با نتایج تحقیقات مختلفی مطابقت دارد. به‌طوری که محققان بسیاری نیز به این نتیجه رسیده‌اند که عوامل زیرساختی، فرهنگی، زیست‌محیطی و اقتصادی از عوامل مهم در جذب گردشگران به مناطق روستایی هستند (مطیعی لنگرودی و نصرتی قلعه‌بین، ۱۳۹۲؛ کرمی و شریفی، ۱۳۹۲؛ سقایی و علیزاده، ۱۳۹۳؛ یانگ، ۲۰۱۲؛ بوتنارو، ۲۰۱۱؛ بشر و پال، ۲۰۱۰؛ رد و همکاران، ۲۰۱۴؛ آندرسون و همکاران، ۲۰۱۵).

شکل ۱. عوامل تعیین کننده جذب گردشگران در مناطق روستایی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در کشورهایی که اقتصاد آن وابسته به نفت است، اقتصاد گردشگری می‌تواند راهگشای بسیار مهمی در به‌گردش درآمدن اقتصاد آن کشور باشد. مناطق روستایی به‌دلیل جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و بکر بودن نسبت به مناطق شهری می‌تواند منبع درآمد بسیار مناسبی برای دولت‌ها و به‌خصوص جوامع روستایی باشد. گردشگری که در راستای توسعه پایدار باشد، می‌تواند به‌عنوان ابزاری در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی عمل کند که با تأثیرگذاری در سه بعد پایداری اقتصادی، اجتماعی و محیطی ضمن جلب مشارکت جامعه محلی در توسعه، با پتانسیل حفظ و حمایت از منابع طبیعی و محیط زیست باعث پایداری محیطی می‌شود. بر همین اساس، در این پژوهش به‌بررسی سازه‌های تعیین‌کننده جذب گردشگران در مناطق روستایی پرداخته شده‌است. از دیدگاه جامعه‌میزبان سه جاذبه بهره‌گیری از مناظر طبیعی، وجود جاده دسترسی مناسب به روستا و بهره‌گیری از افراد آگاه و مطلع به‌عنوان راهنمای گردشگران بالاترین اولویت جذب گردشگران به مناطق روستایی را به خود اختصاص دادند. همچنین، جاذبه‌های گردشگری در چهار عامل زیرساخت‌های گردشگری، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی و عوامل زیست‌محیطی جای گرفتند.

در بعد اقتصادی، با جذب گردشگران به مناطق روستایی گامی جهت کاهش فقر با توسعه مراکز اشتغال کوچک، افزایش و تغییر شکل منابع در معرض خطر به سمت منابع پربازده و همراه با سودمندی و توزیع درآمد برداشته می‌شود. در بعد اجتماعی نیز باعث کارآفرینی و جلوگیری از مهاجرت، ارتباطات بیشتر روستاییان با سایر جوامع و فرهنگ‌های متنوع و شناساندن هویت محلی و رفاه و نهایتاً ایجاد توسعه پایدار روستایی می‌گردد. در بعد زیست-محیطی نیز روستاییان بیشتر به حفظ محیط زیست طبیعی خود می‌پردازند تا از این طریق باعث جذب گردشگران بیشتری به مناطق روستایی شوند.

با توجه به اینکه یکی از عوامل مؤثر در جذب گردشگران، زیرساخت‌ها بودند، لذا پیشنهاد می‌شود زیرساخت‌های اولیه و ضروری برای گردشگران فراهم شود. به‌عنوان مثال، با توجه به شرایط منطقه اسفیدان، می‌بایست خانه بهداشت روستا تجهیز شود. همچنین، افرادی به‌عنوان راهنمای گردشگری جهت آشنا کردن گردشگران با منطقه تعیین شوند و حتی روستا به سیستم اینترنت و مخابرات متصل شود تا گردشگران ارتباط بیشتری با سایر افراد برقرار نمایند. از اقدامات فرهنگی که می‌توان برای جذب گردشگران ترتیب داد، برپایی جشنواره‌های ورزشی-محلی و نمایشگاه‌های صنایع دستی در روستا می‌باشد. این فعالیت‌ها علاوه بر آشنایی گردشگران با فرهنگ روستاییان، به اقتصاد منطقه نیز کمک شایانی خواهد کرد.

با توجه به اینکه سه جاذبه بهره‌گیری از مناظر طبیعی، وجود جاده دسترسی مناسب به روستا و بهره‌گیری از افراد آگاه و مطلع به‌عنوان راهنمای گردشگران، بالاترین اولویت جذب گردشگران به مناطق روستایی را به خود اختصاص دادند، پیشنهاد می‌گردد مناظر طبیعی حفظ و بازیابی شوند و در بین روستاییان فرهنگ حفظ منابع ترویج گردد و یا حتی برنامه‌هایی جهت تشویق آن‌ها به حفظ منابع تهیه گردد. همچنین جاده‌های روستایی در صورت نیاز تعمیر و مرمت شوند که دسترسی به این جاذبه‌ها تسهیل گردد. به‌علاوه در راستای بهره‌وری مناسب از صنعت گردشگری افرادی آموزش داده‌شوند که تاریخچه، ارزش و اهمیت این مناطق را بدانند و با توانایی ارتباطی قوی خود، گردشگران

را جذب و ترغیب نمایند.

با توجه به اینکه زیرساخت‌ها یکی از سازه‌های تأثیرگذار بر جذب گردشگران است، توصیه می‌شود امکانات تفریحی و استراحت‌گاه‌های مناسب احداث شود و افراد برای بازدید از این مناطق دغدغه راه و محل استراحت را نداشته باشند، چه بسا مناظر طبیعی بکر و بسیار زیبایی که وجود دارند اما به دلیل صعب‌العبور بودن و یا نداشتن مراکز اسکان مناسب، توجه گردشگران را جذب نمی‌کنند. همچنین توصیه می‌شود بر پاکیزگی منطقه و حفظ اصالت آن تأکید شود و گردشگری عامل تخریب آن نگردد و آداب و سنن منحصر به فرد منطقه که عامل جاذبه و زیبایی آن است تقویت گردد و تحت تأثیر حضور گردشگران قرار نگیرد.

منابع

- گزارش اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان خراسان شمالی. ۱۳۹۳. اطلاعات و جاذبه‌های گردشگری استان. برگرفته از پرتال اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان خراسان شمالی. قابل دستیابی در www.nkchto.ir، آخرین دسترسی: ۱۳۹۲/۱۰/۳۰.
- اردستانی، م. ۱۳۸۷. مبانی گردشگری روستایی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ سازمان چاپ و انتشارات، ۳۶۰.
- بورقانی فراهانی، س.، فرهنگی، ع. ا. و مشهدی، س. ۱۳۹۲. تحلیل شاخص‌های مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری روستایی (پیمایشی پیرامون روستای گرمه). مدیریت دولتی، ۵ (۱): ۶۴-۴۱.
- تولایی، س.، ریاحی، و.، افراخته، ح. و شعبانی، ا. ۱۳۹۲. بررسی توانمندی‌ها و راهکارهای توسعه گردشگری روستایی در بخش کهک استان قم. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۵ (۴): ۱۱۸-۱۰۳.
- خانی، ف.، خسروی‌مهر، ح. و طورانی، ع. ۱۳۹۳. سنجش پتانسیل‌های گردشگری روستایی با رویکرد رفع چالش‌های اقتصادی (مطالعه موردی: دهستان قلعه‌قافه، شهرستان مینودشت). پژوهش‌های روستایی، ۵ (۱): ۱۹۱-۲۱۲.
- درویشی، ه.، بیرانوندزاده، م.، نادر دهقانی الوار، س. ع. و احمدی، س. ۱۳۹۳. اولویت‌بندی راهبردهای توسعه گردشگری روستایی از منظر آمایش سرزمین، مطالعه موردی: روستای گایکان (شهرستان الیگودرز). راهبردهای توسعه روستایی، ۱ (۲): ۸۴-۶۹.
- سقای، م. و علیزاده، م. ۱۳۹۳. بررسی چالش‌ها، فرصت‌ها و راهکارهای توسعه گردشگری روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بیاضه، گرمه و مصر از شهرستان خور و بیابانک). فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۹ (۳): ۶۰-۴۱.
- عبدالله‌زاده، غ. و خواجه شاهکوهی، ع. ۱۳۹۲. شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر موفقیت کسب و کارهای گردشگری در نواحی روستایی (مطالعه موردی: روستای زیارت شهرستان گرگان). فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۵ (۲): ۱۰۷-۹۳.
- قادری، ا. ۱۳۸۲. نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی پایدار. پایان‌نامه دکترای تربیت مدرس.
- کریمی، ف. و شریفی، ر. ۱۳۹۲. ارزیابی گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT (مطالعه موردی: روستاهای بخش مراغه). جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۱۷ (۴۶): ۱۹۶-۱۷۳.

- مطیعی لنگرودی، س. ح. و نصرتی قلعه‌بین، م. ۱۳۹۲. بررسی امکان توسعه گردشگری روستایی از دیدگاه مردم بومی (بخش کرگانرود شهرستان تالش). فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۵ (۳): ۱۶۱-۱۷۵.
- منافیان، ه. و دانشور عامری، ژ. ۱۳۹۳. مطالعه کمبودهای خدماتی گردشگری روستای ایبانه از دیدگاه گردشگران. تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۵ (۲): ۳۴۳-۳۵۰.
- موسوی، م. ۱۳۸۳. نقش اکوتوریسم در توسعه روستایی. دومانهنامه جهاد، ۲۴ (۲۶۵): ۶۳-۷۲.
- نادری مهدی، ک.، اذانی، م.، یعقوبی فرانی، ا. و روستایی، م. ۱۳۹۲. واکاوی اثرات گردشگری در روستای ایبانه با استفاده از تکنیک SWOT. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۸ (۴): ۳۱-۴۴.
- یعقوبی، ج. ۱۳۹۲. تحلیل عاملی موانع توسعه گردشگری روستایی در بخش سلطانیه استان زنجان. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۸ (۴): ۱۸۳-۱۹۴.
- Anderson, E., Bakir, A. and Wickens, E. 2015. Rural tourism development in Connemara, Ireland. *Tourism Planning & Development*, 12 (1): 73-86.
- Bashar, A. M. and Puad, A. 2010. An examination of satisfaction on tourism facilities and services in Jordan. *Journal of Anatolia*, 21(2): 388-392.
- Bramwell, B. and Lane, B. 2002. *Tourism Partnerships and Collaboration: Politics, Practice and Sustainability*. Channel View Publications, Clevedon, 26.
- Butnaru, G. 2011. Comparative analysis on the clients' perception of the quality of tourist products and services. *Journal International Business and management*, 3 (1): 63-76.
- Cave, P. and Wolf, M. 2012. Sustainable tourism-myth or reality: The case of the Cape Verde islands. *The International Conference on Tourism (ICOT): Setting the agenda for special interest tourism: Past, Present and Future*. 23-26 May. Cyprus University of Technology, Crete, Greece, 74-83.
- Hwang, J. H. and Lee, S.W. 2015. The effect of the rural tourism policy on non-farm income in South Korea. *Tourism Management*, 46: 501-513.
- Krasteva, R. V. 2011. Rural tourism in Bulgaria-Features, Examples and Tendencies for development. *The International Conference on Tourism (ICOT): Tourism in an Era of Uncertainty*. 27-30 April. Cyprus University of Technology, Crete, Greece, 405- 414.
- Krejcie, R. V., and Morgan, D. W. 1970. Determining Sample Size for Research Activities. *Educational & Psychological Measurement*, 30: 607-610.
- Rid, W., Ezeuduji, I.O. and Pröbstl-Haider, U. 2014. Segmentation by motivation for rural tourism activities in The Gambia. *Tourism Management*, 40: 102-116.

Soteriades, M. 2012. Tourism destination marketing: approaches improving effectiveness and efficiency. *Journal of Hospitality & Tourism Technology*, 3 (2): 107-120.

Yang, L. 2012. Tourists' perceptions of ethnic tourism in Lugu Lake, Yunnan, China. *Journal of Heritage Tourism*, 7 (1): 59-81.

Structural Determinants of Attracting Tourists in Rural Areas from Host Society Perspective in Esfidan Village, Bojnourd

Pouria Ataei¹, Nasim Izadi^{2*} and Ahmad Yaghubi Farani³

Received: 21 June, 2015

Accepted: 23 November, 2015

Abstract

Rural tourism can be considered as all resorts and tourism activities in rural areas based on agriculture, livestock, fishing, arts and crafts, local customs, etc. The aim of this study was the investigation of factors affecting tourism in rural areas from the viewpoints of Esfidan residents. The population of study was the households in the village Esfidan (544 households). Sample was estimated from 226 head of household through simple random sampling. The questionnaire was the instrument of data collection that its face validity was confirmed by a panel of experts and its reliability was assessed by a pilot test (which it's Cronbach's alpha was 0.79). From the results, structures of the tourism were clustered into four factors: infrastructure, environmental, social and economic. In the end, according to the results of this research, recommendations were presented.

Keywords: rural development, rural tourism, resorts, Esfidan.

1 - Ph. D. student of Agricultural extension and Education, Tarbiat Modares University

2 - Ph. D. student of Agricultural extension and Education, Bu-Ali sina University, Hamedan

3 - Assistant Professor assistant of Agricultural extension and Education, Bu-Ali sina university, Hamedan

(* - Corresponding author Email: izadi.nasim@yahoo.com)